

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/jozef-mackiewicz/98151,Odklamywanie-zbrodni-katynskiej.html>

Pierwsza, zlecona przez Niemców, ekshumacja zamordowanych przez NKWD oficerów Wojska Polskiego w Katyniu. Kazimierz Skarżyński, sekretarz Zarządu Głównego PCK, ogląda zwłoki wydobyte z mogił. Katyń, 16 kwietnia 1943 r. (wg informacji z 1990 r. dr. H. Bartoszewskiego - ostatniego z żyjących delegatów ekipy PCK biorącej udział w ekshumacji w Katyniu). Fot. z zasobu AIPN

ARTYKUŁ

Odklamywanie zbrodni katyńskiej

Autor: BOŻENA WITOWICZ 19.09.2022

Komisja Maddena to potoczna nazwa Specjalnej Komisji Śledczej Kongresu Stanów Zjednoczonych do Zbadania Faktów, Dowodów i Okoliczności Zbrodni Katyńskiej (ang. Select Committee to Investigate and Study the Facts, Evidence, and Circumstances of the Katyn Forest Massacre), której przewodniczącym był Ray J. Madden, kongresmen ze stanu Indiana.

Raportem Maddena nazywa się raport końcowy z 22 grudnia 1952 r. z prac komisji (Final Report of the Select Committee to Conduct an Investigation and Study of the Facts, Evidence, and Circumstances of the Katyn Forest Massacre).

Komisja została powołana w dniu 18 września 1951 r. przez amerykańską Izbę Reprezentantów. Oprócz przewodniczącego składała się z 6 członków, głównego doradcy Johna J. Mitchella oraz głównego badacza Romana C. Plucinskiego. Komisja miała uprawnienia prokuratorskie. Jej zadaniem było „przeprowadzenie pełnego i wyczerpującego śledztwa w sprawie masakry w Katyniu – międzynarodowej zbrodni popełnionej na żołnierzach i cywilnych obywatelach Polski na początku II wojny światowej”.

Ray John Madden (ur. 25 lutego 1892 w Waseca w stanie Minnesota, zm. 28 września 1987 w Waszyngtonie)

Komisja postawiła sobie za cel znalezienie odpowiedzi na dwa główne pytania: kto winien jest zbrodni katyńskiej: Niemcy czy Sowieci oraz czy rząd amerykański (jego poszczególni urzędnicy) ponosi odpowiedzialność za zatajenie przed narodem amerykańskim prawdy o masakrze oraz wynikających z tego konsekwencji. Kongres zwrócił się też do Komisji o ustalenie, jak i dlaczego niektóre dokumenty (raporty, akta etc.) dotyczące zbrodni zniknęły lub zostały zatajone przez różne departamenty. Była to kwestia niebagatelna, nie tylko z punktu widzenia ew. nielegalnej działalności administracji państwowej, ale też konsekwencji

międzynarodowych zbrodni katyńskiej.

W nowej konfiguracji politycznej

W ciągu dziewięciu miesięcy śledztwa Komisja zebrała zeznania niemal 300 świadków, posiłkując się aktami m.in. z procesu norymberskiego, ekspertyzami medycznymi przygotowanymi przez uczestników prac ekshumacyjnych, dokumentacją administracji amerykańskiej, relacjami pisemnymi. Zeznawali przed komisją m.in. Kazimierz Skarżyński (Sekretarz Generalny PCK, którego Komisja Techniczna prowadziła ekshumacje w 1943 r.), gen. Marian Kukiel, gen. Tadeusz Bór-Komorowski, Wacław Komarnicki, Józef Mackiewicz, Stanisław Swianiewicz, premier rządu RP na uchodźstwie Stanisław Mikołajczyk, ambasador RP w ZSRR w latach 1941-1942 Stanisław Kot, ambasador RP w ZSRR w latach 1942-1943, a następnie minister spraw zagranicznych rządu RP na uchodźstwie Tadeusz Romer, amerykańscy urzędnicy i wojskowi i wiele innych osób. Komisja zaprosiła do współpracy rządy PRL oraz ZSRS, ale te odmówiły, wszczynając w zamian kampanię propagandową deprecjonującą amerykańskie ustalenia.

Niebagatelną rolę w podjęciu tematu zbrodni katyńskiej i powstaniu komisji w tym konkretnym momencie miał kontekst międzynarodowy – wybuch wojny w Korei. Spowodował on, że wcześniejsze dążenie do „pokojowego współistnienia” między USA a ZSRS uległo przekształceniu w bardziej realistyczne podejście – skończenia z polityką ustępstw, nie dawania wiary w sowieckie zapewnienia o praworządności, dobrej woli, demokracji. Nabierająca zaś tempa „zimna wojna” (a w Korei wręcz gorąca) i wojna propagandowa między oboma mocarstwami zmieniły politykę „przymykania oka” na „obrzucanie błotem” i „szukanie haków” na przeciwnika, otwierając drzwi do badania drażliwych tematów nie poruszanych wcześniej ze względu na jakość wzajemnych relacji.

Dzieje kłamstwa

13 kwietnia 1943 r. Niemcy ogłosili odkrycie grobów oficerów polskich w Katyniu. Pierwsze oględziny zwłok wskazywały, że zostali zamordowani wiosną 1940 r. Ponieważ las katyński był w tym okresie całkowicie w rękach ZSRR, a zabójstw dokonano strzałem w tył głowy – charakterystycznym dla sposobu działania NKWD – winą za zbrodnię Niemcy obarczyli stronę sowiecką. Przyświecał im, jednak wówczas także inny cel niż jedynie wyjaśnienie okoliczności zbrodni i ogłoszenie prawdy – chcieli wykorzystać sprawę Katynia do osłabienia i/lub rozbitcia koalicji antyhitlerowskiej. Ze względu na branie przez aliantów pod uwagę takich motywacji, obserwacje Niemców – niezależnie czy prawdziwe – były przyjmowane ze wstrzemięźliwością. Wątpliwości te wykorzystali Sowieci, którzy w odpowiedzi na niemieckie „insynuacje” powołali własną komisję do zbadania zbrodni.

Ta, w swoim „Raplocie specjalnej komisji ds. ustalenia i przeprowadzenia śledztwa okoliczności rozstrzelania w lesie katyńskim polskich jeńców wojennych przez niemiecko-faszystowskich najeźdźców” ze stycznia 1944 r. – znanym jako raport Burdenki – winą obarczyła hitlerowskich oprawców. ZSRS domagało się później uwzględnienia w procesie norymberskim „nazistowskiej” zbrodni katyńskiej, do czego ostatecznie nie doszło. Wobec przerzucania się winą międzynarodowa opinia publiczna była zdezorientowana, komu należy przypisać zbrodnię.

Stąd też celem Komisji Maddena stało się ustalenie – raz na zawsze – faktycznego sprawcy. W raporcie końcowym Komisja obarczyła bezsprzeczną winą za zbrodnię katyńską sowieckie NKWD. Zwróciła też uwagę na podobieństwo zbrodni komunistycznych na amerykańskich żołnierzach w Korei do sowieckiej zbrodni na żołnierzach polskich, a wręcz na „wykorzystanie doświadczeń Katynia w Korei”.

OHARY - KALININ

41. Policja Stanisław Jaroszewski, Zbiory Stowarzyszenia Katyń w Szczecinie.

42. 43. Grupy wycieczki Stanisława Jaroszewskiego. Zbiory Stowarzyszenia Katyń w Szczecinie.

44. Stawka karta pocztowa, adres odbiorcy w trybie zwrotnym, adres nadawcy (Jaroszewski), Stanisław Jaroszewski, pocztowa w trybie zwrotnym adres nadawcy: ZSRS, obwód kaliniński, miasto Kalinin, skrytka pocztowa nr 77, Stanisław Jaroszewski, Zbiory Stowarzyszenia Katyń w Szczecinie.

**Policja Stanisław Jaroszewski
do bliskich, z Ostaszkowa, zanim
zostanie zamordowany w
Kalininie... Karta z "Teki
edukacyjnej IPN" „Zbrodnia
Katyńska”**

Katyń jako fundament przyszłych nieszczęść

Jak stwierdziła Komisja, bardziej realistyczne i stanowcze podejście do Stalina oraz zachowanie sprawiedliwości i równości wobec lojalnego sojusznika, jakim była Polska mogło mieć wpływ na powojenny kształt Europy i los samej Polski. Komisja stwierdziła, że uznanie sowieckiej zbrodni spowodowałoby, że pozycja ZSRS na konferencjach Wielkiej Trójki w Teheranie i Jałcie nie byłaby taka mocna, do ustępstw terytorialnych wobec Stalina mogłoby nie dojść, a Polska mogłaby nie zostać zsowietyzowana. Ponadto, gdyby polscy oficerowie nie zostali zamordowani w Katyniu, ich uczestnictwo w wojnie mogłoby złagodzić wiele niepowodzeń aliantów na froncie.

W raporcie końcowym Komisja zaleciła postawienie Sowietów przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości za popełnienie w Katyniu zbrodni, będącej „pogwałceniem podstawowych zasad prawa uznanych przez cywilizowane narody”, jednak nie zostało ono zrealizowane. W odniesieniu do służb amerykańskich Komisja stwierdziła ukrycie kluczowych dokumentów sprawy, które miało na celu zatuszowanie błędów w polityce zagranicznej, przekroczenie przez niektóre agendy rządowe swoich kompetencji, np. bezprawną cenzurę poprzez „uciszanie” redaktorów radiowych informujących amerykańskich obywateli o sprawie katyńskiej, jak również nie wykorzystanie przez urzędników dokumentów o Katyniu, które znajdowały się w ich dyspozycji.

Karykatura zamieszczona pod tekstem: *A amerykańska prowokacja w sprawie Katynia służy przygotowaniu nowej wojny. Głos prasy [w:] „Trybuna Ludu”, 7 marca 1952 r.*

Komisja doszła też do wniosku, że w kręgach rządowych „występowała dziwna psychoza, polegająca na przekonaniu, że względy militarne wymagają poświęcenia lojalnego sojusznika” przez co „rząd nieświadomie umocnił władzę Stalina, która przerodziła się w zagrożenia dla USA i całego wolnego świata”.

Wyniki badań Komisji Kongresu amerykańskiego wpłynęły na przełom w traktowaniu zbrodni katyńskiej na Zachodzie. Dla wielu zeznających demaskacja sowieckiego kłamstwa katyńskiego była od czasu wystąpienia przed Komisją Senatu USA jednym z głównych celów i wątków ich późniejszej działalności. W latach 2017-2020 IPN wydało trzutomową publikację „Mord w Lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951-1952”.

COFNIJ SIĘ